

บทที่ 3

เด็กปัญญาอ่อน

(Children with Mental Retardation)

ความหมาย

สมาคมอเมริกันว่าด้วยความผิดปกติทางสติปัญญา ได้ให้คำนิยามของเด็กปัญญาอ่อนว่า “เด็กปัญญาอ่อน หมายถึง เด็กที่มีสติปัญญาต่ำกว่าเด็กปกติโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลให้เด็กเหล่านั้นมีปัญหาในการปรับตัว ทำให้เด็กไม่สามารถปรับตัวได้เหมือนเด็กปกติ พฤติกรรมดังกล่าวจะแสดงให้เห็นได้ในช่วงพัฒนาการในวัยเด็ก คือแรกเกิด - 18 ปี” (Grossman, 1983, 1)

ระดับสติปัญญา

เมื่อวัดระดับสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้ว เด็กปัญญาอ่อนจะมีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเด็กปกติโดยทั่วไปและมีพัฒนาการช้ากว่าเด็กปกติในเรื่องของความจำ การหาความสัมพันธ์และการจำแนกประเภทของข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทางด้านเหตุผลและการตัดสินใจ

กรอสแมน (Grossman, 1983) ได้แบ่งระดับสติปัญญา (IQ) ของเด็กปัญญาอ่อนไว้ดังนี้

- ปัญญาอ่อนเล็กน้อย (Mild) I.Q. 50-55 ถึง 70
- ปัญญาอ่อนปานกลาง (Moderate) I.Q. 35-40 ถึง 50-55
- ปัญญาอ่อนขั้นรุนแรงและรุนแรงมาก (Severe and Profound) I.Q. ต่ำกว่า 35

เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อย (Mild) หมายถึง เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาอยู่ระหว่าง 50-55 ถึง 70 วัดโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน คือมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 ถึง 3 เมื่อค่าเฉลี่ยของระดับสติปัญญาเท่ากับ 100 และผลการประเมินพฤติกรรมกรรมการปรับตัวต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ

เด็กปัญญาอ่อนปานกลาง (Moderate) หมายถึง เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาอยู่ระหว่าง 35-40 ถึง 50-55 วัดโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานคือ มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระหว่าง 3 ถึง 5 เมื่อค่าเฉลี่ยของระดับสติปัญญาเท่ากับ 100 และการประเมินผลทางพฤติกรรมต่ำกว่าอายุตามปฏิทิน

เด็กปัญญาอ่อนขั้นรุนแรงและรุนแรงมาก (Severe & Profound) หมายถึง เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่า 35

พฤติกรรมในการปรับตัว (Adaptive Behavior)

กรอสแมน (Grossman, 1983) กล่าวว่า พฤติกรรมในการปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม มีความเป็นอยู่อย่างอิสระ มีความรับผิดชอบต่อสังคมตามเกณฑ์อายุและความคาดหวังในบริบทของแต่ละสังคม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามความคาดหวังของแต่ละสังคม เช่น ในสังคมเกษตรกรรมที่อาศัยแรงงานเป็นหลักมักจะไม่คาดหวังให้เด็กอ่านออกเขียนได้มากนัก เด็กที่ปัญญาอ่อนเล็กน้อยอาจไม่ถูกมองว่าเป็นเด็กพิเศษ ในทางตรงข้าม คือในสังคมอุตสาหกรรมที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีสูง คนในสังคมถูกคาดหวังให้อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อยกลุ่มเดิมนี้อาจเผชิญกับปัญหาในการศึกษาและทางด้านสังคม

จากคำจำกัดความดังกล่าว จึงมีผู้ไม่เห็นด้วยที่จะรวมเอาพฤติกรรมในการปรับตัวมารวมอยู่ในความหมายของเด็กปัญญาอ่อน แต่อย่างไรก็ตามนักการศึกษาส่วนใหญ่รวมทั้งนักจิตวิทยาเห็นพ้องต้องกันในการนำเอาเรื่องของพัฒนาการที่ล่าช้าทางสติปัญญาและข้อบกพร่องในการปรับตัวทางสังคมเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของเด็กปัญญาอ่อน

ประเภทของเด็กปัญญาอ่อน

1. เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อย หรืออาจเรียกว่า เด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้ (Educable Mentally Retarded) มีความสามารถดังนี้

1) สามารถเรียนได้ในระดับประถมศึกษา และเรียนได้สูงสุดประมาณประถมศึกษาปีที่ 6 และต้องได้รับการศึกษาพิเศษและการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับเด็ก

2) เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ สังคมคาดหวังว่าหลังจากที่ได้รับการศึกษาพิเศษแล้วจะเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถปรับตัวและทำงานที่ไม่อาศัยทักษะมากนัก

เป็นการยากที่จะสังเกตความแตกต่างของเด็กประเภทนี้จากเด็กปกติเมื่ออยู่ในวัยอนุบาล จนกระทั่งเมื่อเด็กโตขึ้นและอยู่ในสังคมที่คาดหวังว่า การเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของสังคมจึงสามารถบอกได้ว่าเด็กเหล่านี้เป็นเด็กปัญญาอ่อนที่เรียนหนังสือได้

2. เด็กปัญญาอ่อนปานกลาง หรือเด็กปัญญาอ่อนที่ฝึกอบรมได้ (Trainable Mentally Retarded) มีความสามารถดังนี้

- 1) สามารถพูดได้ มีพัฒนาการช้า พอช่วยตัวเองได้ ต้องการการควบคุมดูแลจากผู้ใกล้ชิด
- 2) สามารถเรียนหนังสือได้ถึงประมาณชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หากได้รับการศึกษาพิเศษ
- 3) สามารถเรียนเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานและทักษะในการประกอบอาชีพที่ไม่ต้องการทักษะมากนัก สามารถทำงานในโรงงานในอารักขาได้แต่ต้องการการดูแลและเอาใจใส่จากผู้ใกล้ชิด
- 4) ควรได้รับการฝึกให้มีทักษะในการช่วยเหลือตนเอง หรือทักษะทางสังคม
- 5) สามารถช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย เข้าห้องน้ำ ทานอาหารเองได้
- 6) สามารถป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ตนเองจากบ้าน โรงเรียน และในละแวกเพื่อนบ้านได้
- 7) ปรับตัวทางสังคมได้ เช่น เรียนรู้ที่จะแบ่งปัน และให้ความร่วมมือ
- 8) สามารถอ่านสัญลักษณ์และสามารถนับได้

3. เด็กปัญญาอ่อนขั้นรุนแรงและรุนแรงมาก หรืออาจเรียกได้ว่า เด็กปัญญาอ่อนประเภทที่ต้องพึ่งคนอื่น (Dependent Mentally Retarded) มีลักษณะดังนี้

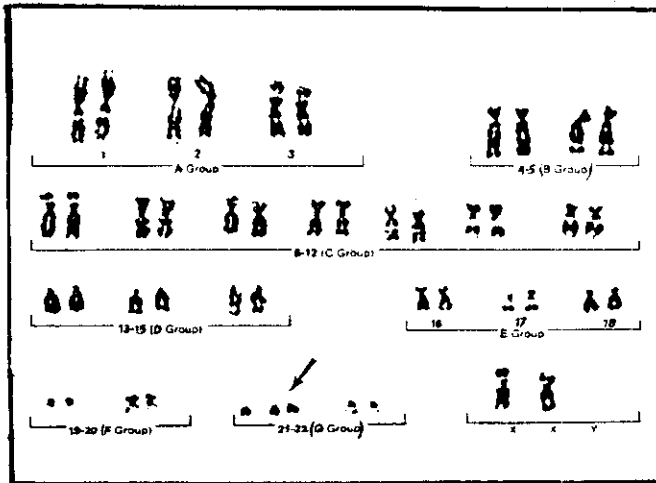
- 1) มีปัญหาในการเคลื่อนไหว พูดไม่ค่อยได้ หรือพูดไม่ได้เลย
- 2) ช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องการการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใกล้ชิด
- 3) เรียนหนังสือไม่ได้

สาเหตุของการที่ทำให้เด็กปัญญาอ่อน

1. ความผิดปกติของยีนส์/โครโมโซม (Chromosomal Abnormalities)

ความผิดปกติของยีนส์ที่สังเกตได้ชัดคือ อาการของเด็กดาวน์ซินโดรม (Down Syndrome) เนื่องจากเด็กมีโครโมโซมเกินมาคือ 47 โครโมโซม ซึ่งในเด็กปกติจะมีแค่ 46 โครโมโซม ทำให้เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อยหรือปัญญาอ่อนปานกลาง และมีปัญหาเกี่ยวกับ

การได้ยิน โครงกระดูก และปัญหาเกี่ยวกับหัวใจ สาเหตุของดาวนซินดรอมนั้นเกี่ยวกับอายุของมารดา กล่าวคือมารดาที่อายุ 35 ปีหรือมากกว่านั้นสามารถให้กำเนิดลูกที่เป็นดาวนซินดรอมนได้มากกว่า 50% นอกจากนี้ยีนส์ของพ่อเองก็เป็นผู้ที่มีส่วนทำให้ลูกเป็นดาวนซินดรอมนได้ถึง 20-25% (Abroms & Bennett, 1980)

ภาพที่ 3 โครโมโซมของเด็กดาวนซินดรอมนที่เป็น
เพศหญิงซึ่งมีโครโมโซมเกินมาในคู่ที่ 21

ภาพที่ 4 เด็กดาวนซินดรอมนก่อนและหลังการ
ทำศัลยกรรมคอบค่าง

ที่มา : Pueschel, S.(1983). Developmental-
Behavioral Pediatrics. Philadelphia:
Saunders.

ที่มา : Turkington, C.(1987,42) "Special
Talents" Psychology Today, September 1987

2. สาเหตุจากสารพิษ จากงานวิจัยพบว่ามารดาที่ดื่มสุรามากขณะตั้งครรภ์สามารถส่งผลให้ลูกเป็นปัญญาอ่อนได้ เพราะแอลกอฮอล์จะเข้าไปในเส้นเลือดและทำลายการทำงานของระบบประสาทของทารก นอกจากนี้แล้วสารพิษจากตะกั่วที่อยู่ในบรรยากาศหรือจากสีทาบ้านนั้นอาจสะสมในร่างกายส่งผลในเด็กในครรภ์เป็นปัญญาอ่อนได้

ลักษณะของเด็กปัญญาอ่อน

1. พัฒนาการทางสติปัญญา
2. พัฒนาการในการใช้ภาษาและคำพูด
3. พัฒนาการทางร่างกายและการเคลื่อนไหว
4. ลักษณะทางบุคลิกภาพและการเข้าสังคม

1. พัฒนาการทางสติปัญญา

1.1 ลักษณะที่เด่นชัดของเด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อยและปัญญาอ่อนปานกลาง คือ ข้อจำกัดทางสติปัญญาจะเห็นได้จากการที่เด็กเหล่านี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการอ่าน

1.2 เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาทางการแยกประเภท (classification) เช่น ไม่สามารถบอกได้ว่าโต๊ะ เก้าอี้ จัดเป็นเฟอร์นิเจอร์ มะม่วง มะละกอ จัดเป็นผลไม้ หรือไม่สามารถบอกลักษณะที่เหมือนกันของรถไฟและรถยนต์

1.3 เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาทางด้านความจำและมีความสามารถในการเก็บข้อมูลระยะสั้นที่จำกัดจึงจำสิ่งที่เรียนไปแล้วไม่ได้

1.4 เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการถ่ายโยงความรู้จึงไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนมาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.5 เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการเรียนสิ่งที่เป็นนามธรรม การสอนจึงควรเน้นสิ่งที่เป็นรูปธรรม

2. พัฒนาการในการใช้ภาษาและคำพูด

เด็กปัญญาอ่อนมีข้อจำกัดทางภาษาและการพูด เช่น พูดไม่ชัด รู้คำศัพท์จำนวนจำกัด และเขียนประโยคไม่ถูกต้อง เป็นต้น การที่เด็กเหล่านี้มีปัญหาในการพูดและภาษาอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางสังคม การปรับตัว และสติปัญญา เนื่องจากเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ต้องใช้ความรู้และความเข้าใจทางภาษาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

3. พัฒนาการทางร่างกายและการเคลื่อนไหว

เด็กปัญญาอ่อนอาจมีส่วนสูงและน้ำหนักโดยเฉลี่ยต่ำกว่าเด็กปกติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเด็กเหล่านี้มีพัฒนาการทางร่างกายช้ากว่าเด็กปกติ ความสามารถในการเคลื่อนไหวของเด็กปัญญาอ่อนจะด้อยกว่าเด็กปกติในวัยเดียวกัน

เด็กปัญญาอ่อนชั้นปานกลางจะประสบกับปัญหาในการทำงานของกล้ามเนื้อย่อย (การใช้มือ นิ้วมือ และข้อมือ) การประสานงานของกล้ามเนื้อมือและตา ตลอดจนการทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่ (นั่ง ยืน เดิน วิ่ง และทรงตัว) เป็นต้น เด็กเหล่านี้มีท่าทางที่งุ่มง่าม อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การแข่งขันกีฬาสำหรับคนพิการ (Special Olympics) หรือกีฬาคคนพิการนานาชาติ (FESPIC GAMES) เพื่อให้เด็กเหล่านี้มีส่วนร่วมในการเล่นกีฬาจะช่วยให้เด็กปัญญาอ่อนมีพัฒนาการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่ดีขึ้น

4. ลักษณะทางบุคลิกภาพและการเข้าสังคม

1. เด็กปัญญาอ่อนมีความสนใจสั้นและเสียสมาธิง่าย
2. เด็กปัญญาอ่อนมีภาษาที่จำกัดและส่งผลให้เด็กเหล่านี้มีปัญหาในการปรับตัวและเข้าสังคมกับผู้อื่น
3. เด็กปัญญาอ่อนจะไม่มีอารมณ์ขัน เมื่อรู้สึกผิดหวัง จะแสดงอารมณ์ที่ไม่พอใจออกมาทันที
4. เด็กปัญญาอ่อนมักมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง คิดว่าตนไม่มีความสามารถ ทัศนคติเช่นนี้ทำให้เด็กประสบความล้มเหลวในการเรียนและการทำงาน

ความต้องการของเด็กปัญญาอ่อน

เด็กปัญญาอ่อนมีความต้องการบางอย่างเป็นพิเศษมากกว่าเด็กปกติ พ่อแม่หรือผู้ปกครองควรสนองความต้องการของเด็กเป็นพิเศษด้วย ความต้องการของเด็กปัญญาอ่อนรวมถึง

1. ความรักและความสนใจเป็นพิเศษ
2. การยอมรับว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มครอบครัว สามารถเล่นและเข้ากลุ่มกับพี่น้องได้
3. การได้รับคำชมและยกย่องว่าสามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง ต้องการประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ
4. การได้รับความไว้วางใจและความรับผิดชอบในการทำงานอย่างอิสระบ้าง
5. ความปลอดภัยและมั่นคงขณะอยู่กับพี่น้องที่บ้าน

ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กปัญญาอ่อน

1. ด้านการศึกษา

- รู้จักค่าตัวเลข 1-20 นับ 1-20 ได้ และบอกจำนวนได้ถูกต้อง
- อ่านพยัญชนะ ก-ฮ และอ่านคำได้
- เขียนชื่อตนเอง และบอกชื่อวันได้ตามลำดับ
- ต่อเติมภาพปริศนาง่าย ๆ ได้
- บอกของจำนวนครึ่ง-จำนวนเต็มได้
- เรียนจบประถมศึกษาดอนต้น

2. ด้านสังคม

- สามารถช่วยตนเองได้
- เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- มีความรับผิดชอบ

3. ด้านอาชีพ

- อาชีพทำสวน ช่วยปลูกต้นไม้และบำรุงรักษาต้นไม้ได้
- อาชีพบริการ พนักงานรักษาความสะอาด รับส่งของ เป็นต้น
- อาชีพรับจ้าง เย็บผ้า ช่างพิมพ์ ช่างปั้น ช่างทาสี เป็นต้น

หลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาอ่อนควรครอบคลุมเนื้อหา 4 หมวด คือ

1. ความพร้อมและเนื้อหาวิชาที่จำเป็น (ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา)

2. การติดต่อสื่อสารและพัฒนาการทางภาษา
3. ทักษะทางสังคม
4. พื้นฐานด้านการงานและการเตรียมอาชีพ (ระดับมัธยมศึกษา)

1. ความพร้อมและเนื้อหาวิชาที่จำเป็น หลักสูตรในแต่ละระดับควรครอบคลุมเนื้อหาต่อไปนี้

1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา หลักสูตรในระดับนี้ควรเน้นการเตรียมความพร้อมของเด็กมากกว่าที่จะสอนอ่านเขียน เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนระดับประถมศึกษา ทั้งในด้านภาษา ความคิด ความจำ ร่างกาย จิตใจ-อารมณ์ และสังคมของเด็ก การพัฒนาทักษะของเด็กในระดับนี้ ควรเน้นทักษะที่จำเป็นเพื่อช่วยให้เด็กมีความพร้อม

การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมในระดับก่อนประถมศึกษา ควรรวมถึงกิจกรรมต่อไปนี้

- 1) การแยกความแตกต่าง
- 2) การหาความสัมพันธ์
- 3) การฝึกให้มีความสนใจในบทเรียนนานขึ้น
- 4) การเลียนแบบ

- 5) การเตรียมความพร้อมทางร่างกาย
- 6) การฝึกพูดและพัฒนาการทางภาษา
- 7) พัฒนาการทางสังคม
- 8) ทักษะในการช่วยเหลือตนเอง

1) การแยกความแตกต่าง จากงานวิจัยของซีแมนและเฮ้าส์ (Zeaman & House, 1963) พบว่า เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการบอกความเหมือนหรือความแตกต่างของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมอาจรวมถึง การฝึกให้เด็กแยกความแตกต่างของรูปทรง (สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม) ขนาดของวัตถุ (ใหญ่ กลาง เล็ก) ตลอดจนความแตกต่างตามความเข้มของสี เป็นต้น

2) การหาความสัมพันธ์ ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้หาความสัมพันธ์ระหว่างขนาด ระยะทาง เวลา การจัดลำดับ ซึ่งเป็นการฝึกขั้นพื้นฐานไปสู่ทักษะในขั้นสูงที่เกี่ยวกับการวัด การจัดลำดับเหตุการณ์ ความจำ และการจัดประเภทสิ่งของ

ตัวอย่างการฝึกหาความสัมพันธ์ระหว่างขนาด เช่น ลูกโป่ง 3 ใบที่มีขนาดต่างกัน คือ ใหญ่ กลาง เล็ก ให้เด็กเลือกลูกโป่งที่มีขนาดใหญ่ที่สุด หรือขนาดกลาง เป็นต้น

นอกจากนี้ควรให้เด็กได้หาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล จะทำให้เด็กรู้จักคาดการณ์ล่วงหน้าจากพฤติกรรมของตน เช่น ถ้าปฏิบัติอย่างนี้จะมีผลอย่างไรเกิดขึ้น นับเป็นรากฐานให้เด็กรู้ถึงผลการกระทำของตน

3) การฝึกให้มีความสนใจในบทเรียนนานขึ้น เด็กปัญญาอ่อนมักจะลืมนง่ายและประสบปัญหาในการจำข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ กิจกรรมเตรียมความพร้อมที่จะช่วยฝึกให้เด็กมีสมาธิมากขึ้น โดยเสนอบทเรียนในลักษณะเป็นหมวดหมู่ หรือแยกประเภท เช่น การสอนเรื่องเสื้อผ้า ก็จัดเป็นหมวดหมู่ของเสื้อผ้า เรื่องสีก็จัดเข้าหมวดหมู่เรื่องสี หรือเรื่องสัตว์ก็จัดเข้าหมวดหมู่ของสัตว์ ส่วนการสอนเรื่องเบอร์โทรศัพท์ก็ให้จัดตัวเลขหรือแยกตัวเลขเป็นช่วง ๆ เป็นต้น

4) การเลียนแบบ เด็กปกติโดยทั่วไปจะเรียนรู้จากการเล่นและการเลียนแบบเพื่อนหรือผู้ใหญ่ แต่เด็กปัญญาอ่อนต้องการการสอนที่ชี้เฉพาะและมีการฝึกปฏิบัติก่อนที่เด็กจะเลียนแบบได้ การฝึกกล้ามเนื้อใหญ่โดยให้เด็กทำตาม เช่น การนั่ง ยืน เดิน กระโดด ฯลฯ และการฝึกกล้ามเนื้อเล็ก โดยให้เด็กหยิบจับไม้บล็อกมาซ้อนกัน ฝึกจับและปล่อยสิ่งของ หรือฝึกเลียนแบบเสียงต่าง ๆ เป็นต้น

5) การเตรียมความพร้อมทางร่างกาย เด็กปัญญาอ่อนมีพัฒนาการของกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อย่อย การประสานงานของกล้ามเนื้อมือและตา ตลอดจนความสามารถในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเคลื่อนไหวที่เป็นลำดับขั้นตอนดีกว่าเด็กในวัยเดียวกัน การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมทางร่างกายอาจรวมถึงกิจกรรมต่อไปนี้

(1) กิจกรรมฝึกกล้ามเนื้อใหญ่ ได้แก่

- ก. การฝึกการทรงตัว
- ข. ฝึกการเคลื่อนไหวตามลำดับขั้นตอน เช่น การนั่ง ยืน และเดิน หรือฝึกการเคลื่อนไหวของมือและเท้าพร้อม ๆ กัน เป็นต้น
- ค. การเคลื่อนไหวตามจังหวะดนตรี
- ง. การทำตามคำสั่ง เช่น กระโดดตบ หรือเดินถอยหลัง เป็นต้น

จ. การฝึกโยนลูกบอล

ฉ. การฝึกวิ่งเดี่ยวหรือวิ่งเป็นทีม

(2) กิจกรรมฝึกกล้ามเนื้อย่อยได้แก่

ก. การลากเส้นตามรอยประ

ข. ฝึกใช้กรรไกรตัดกระดาษ

ค. ระบายสีภายในเส้น

ง. การเล่นตัวต่อ

จ. ฝึกปั้นดินเหนียว หรือการเขียนบนทราย

6) การฝึกพูดและพัฒนาการทางภาษา เด็กปัญญาอ่อนจะประสบปัญหาในการพูด เช่น การพูดติดอ่าง พูดเสียงเพี้ยน หรือละม่อมออกเสียงบางตัว เป็นต้น นอกจากนี้ความสามารถในการใช้ภาษาจะต่ำกว่าเด็กในวัยเดียวกันในเรื่องของข้อจำกัดในการใช้ศัพท์ และการใช้ประโยคสั้นเวลาพูด เป็นต้น

การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมในการฝึกพูดในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาตอนต้น อาจรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปนี้

(1) การพาเด็กไปนอกห้องเรียนและเก็บสิ่งของแล้วให้เด็กบรรยายลักษณะและหน้าที่ของวัตถุนั้น ๆ

(2) การฝึกแยกเสียงต่าง ๆ (Auditory Discrimination)

(3) การเล่นเกมบทบาทสมมติ

- (4) การเล่นเกมตอบคำถาม
- (5) กิจกรรมกลุ่มที่ต้องอาศัยบทสนทนาระหว่างเพื่อนในกลุ่ม
- (6) อ่านนิทานให้เด็กฟัง

7) พัฒนาการทางสังคม เด็กปัญญาอ่อนมักประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและมักจะขาดวุฒิภาวะ เนื่องจากอายุสมองของเด็กอาจเท่ากับ 3-4 ปี แต่อายุจริงอาจมากกว่านั้น สังคมมักจะคาดหวังให้เด็กแสดงพฤติกรรมตามอายุจริงไม่ใช่พฤติกรรมของเด็กอายุ 3-4 ปี การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมอาจรวมถึงกิจกรรมต่อไปนี้

- (1) การแสดงบทบาทสมมุติโดยอาจสมมุติเหตุการณ์จริง ๆ ก็ได้
- (2) ครอบอบหมายงานให้เด็กทำเพื่อฝึกความรับผิดชอบ
- (3) การเล่นเกมเป็นทีม
- (4) ฝึกความรับผิดชอบในกิจกรรมนอกหลักสูตร เช่น การวางแผนร่วมกันในการไปทัศนศึกษา

(5) การแสดงผลงานของชั้นเรียนหรืองานอื่น ๆ ต่อบุคคลภายนอก

8) ทักษะในการช่วยเหลือตนเอง การฝึกทักษะในการช่วยเหลือตนเองนับเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการศึกษาให้กับเด็กปัญญาอ่อน การฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองควรรวมถึง

- (1) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการช่วยเหลือตนเอง เช่น การแต่งตัว การรับประทานอาหาร และการใช้ห้องน้ำ
- (2) ทักษะในการรักษาสุขภาพอนามัย เช่น การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร การแปรงฟัน การอาบน้ำ การพักผ่อน และการขับถ่าย
- (3) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความปลอดภัยในบ้าน
- (4) การฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง

1.2 ระดับประถมศึกษา หลักสูตรในระดับนี้ควรเน้นเกี่ยวกับการอ่าน ภาษา และคณิตศาสตร์ ซึ่งการสอนทักษะเหล่านี้ควรคำนึงถึงอายุสมองของเด็กเป็นหลัก เด็กที่มีอายุสมองเท่ากับ 3-4 ปี แต่อายุจริงเท่ากับ 6 ปี จึงยังอ่านหนังสือไม่ได้

หลักการสอนอ่านแก่เด็กปัญญาอ่อน

- 1) การสอนอ่านควรเริ่มจากสิ่งง่ายก่อนเพื่อให้เด็กประสบผลสำเร็จ

2) จัดสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในการอ่านให้มากขึ้น โดยอาจจัดหาหนังสือนิทานและหนังสือที่มีภาพประกอบไว้ในห้องเรียน เป็นต้น

3) การสอนควรทำซ้ำ ๆ โดยการจัดกิจกรรมในการอ่านที่แตกต่างกัน ในเนื้อหาเดียวกันเพราะเด็กปัญญาอ่อนเรียนรู้ช้ากว่าปกติ มักจะลืมนง่ายและประสกับปัญหาในการอ่านจับใจความ (Reading Comprehension) มากกว่าการอ่านออกเสียง (Oral reading)

4) ให้แรงเสริมแก่เด็กอย่างสม่ำเสมอ เด็กปัญญาอ่อนต้องการกำลังใจและคำชม ดังนั้นการให้แรงเสริมควบคู่ไปกับการอ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญ

5) การจัดประสบการณ์ในการอ่านควรเป็นในลักษณะของการเตรียมความพร้อมในการอ่าน เช่น

5.1 การเล่นเกมเกี่ยวกับคำและประโยค

5.2 การเก็บสะสมสิ่งของต่าง ๆ พร้อมทั้งมีชื่อกำกับไว้ได้ภาพเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับคำและประโยคได้ภาพ

5.3 จัดประสบการณ์ทางภาษาโดยนำเด็กไปเรียนนอกห้องเรียนหรือสถานที่ใกล้ ๆ โรงเรียนเพื่อให้เด็กได้ประสบการณ์ตรง เกี่ยวกับต้นไม้ แมลง หรือสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5.4 จับคู่ระหว่างคำกับภาพ

5.5 การอ่านนิทาน โดยมีครูเป็นผู้อ่าน หรือให้เด็กอ่านนิทานง่าย ๆ ให้เพื่อนฟัง

5.6 การให้เด็กฝึกพูดหน้าชั้น

5.7 เล่นเกมเกี่ยวกับสี

5.8 จัดตกแต่งห้องเรียนเนื่องในโอกาสวันสำคัญและการจัดป้ายนิทรรศการ เป็นต้น

หลักการสอนเขียนแก่เด็กปัญญาอ่อน

1) ควรฝึกให้เด็กมีความพร้อมในการเขียนโดยการฝึกกล้ามเนื้อย่อยของนิ้วมือ และมือ โดยอาจเริ่มจากการฝึกลากเส้น วาดรูป และขีดเขียน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของการเขียน

2) ให้เด็กเขียนในสิ่งที่มีความหมายต่อเด็ก เช่น เขียนในเรื่องของชีวิตประจำวันหรือเรื่องที่เด็กชอบ และเขียนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ เพราะปัญหาสำคัญของเด็กคือไม่ทราบว่าเขียนอะไร และเขียนอย่างไร

3) ควรฝึกให้เด็กสะกดคำและจำควบคู่กันไป เพราะเมื่อเด็กจำคำได้ จำตัวอักษรได้ สะกดคำได้ เด็กจะสามารถเขียนได้

4) ฝึกให้เขียนให้ชัดเจนโดยไม่ลากเส้นติดต่อกันทุกตัวอักษร

5) ฝึกให้เด็กนั่งให้ถูกต้อง เช่น นั่งตัวตรง ไม่ก้มหรือเงยจนเกินไป จับปากกาให้ถูกต้อง วางมือและแขนให้พอเหมาะ เป็นต้น

หลักการสอนคณิตศาสตร์แก่เด็กปัญญาอ่อน

เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนไม่สามารถเรียนคณิตศาสตร์ในระดับสูงที่สอนในชั้นเรียนปกติในระดับประถมศึกษาได้ ตลอดจนไม่ค่อยเข้าใจกฎเกณฑ์หรือไม่สามารถนำกฎเกณฑ์ไปประยุกต์ใช้ได้ การถ่ายโยงความรู้จะด้อยกว่าเด็กปกติ ความสามารถด้านโจทย์ปัญหา การเรียนรู้ทางด้านนามธรรม ความรู้ทางด้านภาษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำศัพท์ทางคณิตศาสตร์อยู่ในวงจำกัด รวมทั้งความเข้าใจขบวนการทางคณิตศาสตร์และการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ได้อย่างถูกต้องมีน้อย ดังนั้นหลักการสอนคณิตศาสตร์แก่เด็กปัญญาอ่อนควรครอบคลุมถึงเรื่องต่อไปนี้

1) สอนเฉพาะเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของเด็ก ควรเลือกหน่วยการเรียนรู้ที่มีความหมายและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (เช่นเดียวกับหลักการสอนอ่าน) เพื่อให้เด็กได้เรียนจากประสบการณ์ตรง จากสื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริง จับต้องสัมผัสได้

2) ควรสอนทักษะในการอ่าน ความหมายของคำศัพท์ทางคณิตศาสตร์ และการแปลความหมายของโจทย์เลขควบคู่กันไปกับการสอนคณิตศาสตร์ เพราะในการทำเลขโจทย์ปัญหาเด็กต้องตีความหมายของโจทย์ให้เข้าใจก่อนจึงจะทำเลขได้ถูกต้อง

3) สอนหลักเบื้องต้นทางคณิตศาสตร์ เช่น การเพิ่ม (การบวก การคูณ) การลดลง (การลบและการหาร) เฉพาะที่จำเป็น เพราะเด็กปัญญาอ่อนจะประสบปัญหาในการคูณและหารมากกว่าการบวกและการลบ การสอนควรเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4) เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการเรียนรู้เกี่ยวกับเวลาและการจัดลำดับขั้นตอนก่อนหลัง ควรสอนเรื่องเวลาและกิจกรรมที่นักเรียนกระทำในเวลาที่แตกต่างกันใน

แต่ละวัน เช่นเวลาที่ตื่นนอน รับประทานอาหารเช้ามาโรงเรียน เข้าห้องเรียน ทานอาหารเที่ยง เรียนหนังสือ ช่วงบ่ายกลับบ้าน เป็นต้น เมื่อเด็กเข้าใจเกี่ยวกับเวลาในหนึ่งวันแล้ว จึงสอนเกี่ยวกับวันในลำดับถัดไป เช่น วันนี้ พรุ่งนี้ สัปดาห์ เดือน ปี เป็นต้น

ควรเน้นเกี่ยวกับลำดับของเวลาและวันด้วย เพื่อเป็นพื้นฐานให้เด็กเข้าใจ ปฏิทินและการอ่านเวลา ซึ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเรียนเกี่ยวกับเบอร์โทรศัพท์ และหลักการใช้จ่ายเงินเบื้องต้น

5) สอนเนื้อหาในลำดับถัดไปนั้นเด็กต้องมีทักษะอย่างเพียงพอก่อน และต้องหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอ

6) เด็กปัญญาอ่อนมีช่วงความสนใจสั้น การฝึกทักษะควรใช้เวลาสั้น ๆ ไม่นานจนเกินไปและเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ ในเนื้อหาเดียวกัน

7) เด็กปัญญาอ่อนมีปัญหาในการเรียนเกี่ยวกับนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนควรใช้สื่อที่เป็นของจริง และให้นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือกระทำ

2. การติดต่อสื่อสารและพัฒนาการทางภาษา

หลักสูตรในระดับประถมศึกษาครอบคลุมถึงการให้เด็กปัญญาอ่อน (ชั้นปานกลาง) ใช้ภาษาเพื่อเป็นสื่อในการติดต่อสื่อสาร เนื้อหาของหลักสูตรควรรวมถึงเรื่องของบ้านและชุมชนที่เป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งเด็กอาจเรียนรู้เกี่ยวกับวันหยุด การคมนาคม วัน เดือน ปี เป็นต้น การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา การเรียนรู้ศัพท์ต่าง ๆ และเพื่อฝึกทักษะในการติดต่อสื่อสารอาจรวมถึง

1) การฝึกให้เด็กบรรยายวัตถุสิ่งของต่าง ๆ รอบตัว

2) การฝึกใช้ภาษาที่จะสื่อสารอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์โกรธ เศร้าหรือสุข เป็นต้น

3) การฟังนิทานและการพูดคุยเกี่ยวกับรูปภาพต่าง ๆ การเล่าประสบการณ์หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เด็กคุ้นเคย

4) การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม ร้องเพลง หรือใช้ทำประกอบเพลง นิทาน และบทกลอน เป็นต้น

3. ทักษะทางสังคม

การฝึกทักษะทางสังคมอาจรวมถึงทักษะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) เคารพในสิทธิของบุคคลอื่น ไม่หยับฉวยของคนอื่นเป็นของตนโดยไม่ได้
รับอนุญาต

- 2) เข้าใจกฎและระเบียบของสังคม
- 3) รู้จักป้องกันตนเองตามสิทธิที่พึงมี
- 4) สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่
- 5) มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น
- 6) เคารพ นับถือ และเชื่อฟังผู้ใหญ่
- 7) การปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

4. พื้นฐานด้านการงานและการเตรียมอาชีพ

หลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาอ่อนในระดับมัธยมศึกษาควรให้เด็กเรียนในด้าน
อาชีพ และฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในสังคมตามสภาพแวดล้อม และสังคมท้องถิ่น
จะเหมาะสมสำหรับเด็กในระดับนี้มากกว่าที่จะเรียนเนื้อหาวิชาล้วน ๆ เพราะจุดประสงค์
สำคัญในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเพื่อเตรียมให้เด็กสามารถดำรงชีพในสังคม
ได้อย่างอิสระ (Childs, 1979) การฝึกทักษะต่าง ๆ ควรรวมถึงทักษะด้านการงานและ
อาชีพ การครองเรือน นันทนาการ การดูแลสุขภาพ และการดำรงชีพในชุมชน

เด็กปัญญาอ่อนที่มีระดับสติปัญญาค่ำมากส่วนใหญ่ไม่สามารถประกอบอาชีพ
อิสระได้ แต่หากมีการเตรียมความพร้อมในด้านอาชีพแล้ว เด็กเหล่านี้สามารถทำงานในโรง
งานในอารักขาได้ (Sheltered Workshop) โรงงานนี้สร้างเพื่อคนพิการโดยเฉพาะ คนพิการ
จะอาศัยอยู่ในโรงงานนี้และได้รับการฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำงานในโรงงาน เมื่อโรงงาน
มีผลกำไรก็จะแบ่งปันผลกำไรให้คนพิการด้วย ดังนั้นการฝึกทักษะเบื้องต้นในด้านการงาน
และอาชีพจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กเหล่านี้

สรุป หลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาอ่อนควรเน้นทักษะเบื้องต้น (ความพร้อม
เนื้อหาวิชาที่จำเป็น) พัฒนาการทางภาษา ทักษะทางสังคม ทักษะในการช่วยเหลือตนเอง
และความพร้อมในการฝึกอาชีพ

หลักการสอนเด็กปัญญาอ่อน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอหลักการสอน
เด็กปัญญาอ่อนที่มีประสิทธิภาพว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. การสื่อสารกับเด็กควรใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน การพูดคุยกับเด็กควรใช้ภาษา
ง่าย ๆ กระชับ อย่าพูดเสียงดังเกินเพราะจะทำให้เด็กเสียสมาธิ และครูต้องมั่นใจว่าเด็กเข้าใจสิ่งที่ครูพูด
2. การเรียนการสอนควรสอดคล้องกับความยากง่ายของเนื้อหาวิชา ก่อน
สอนครูควรกระจายหรือแบ่งเนื้อหาออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เพื่อให้เด็กปัญญาอ่อนเข้าใจ
ง่ายและสามารถปฏิบัติได้ แล้วจึงเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก
3. การสอนทักษะใหม่ ๆ ควรใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม (concrete) และให้
เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
4. การใช้แรงเสริม ซึ่งอาจเป็นคำชม การให้ความสนใจ การให้รูปลอก หรือ
ได้รับสิทธิพิเศษสำหรับเด็กที่มีพฤติกรรมเหมาะสม
5. ควรมีการติดตามผลและประเมินความก้าวหน้าของเด็กอย่างสม่ำเสมอ
และเป็นระบบ
6. ให้เวลาเด็กในการเปลี่ยนกิจกรรม ต้องบอกล่วงหน้าเด็กจะได้เตรียมตัว
ไม่สับสน
7. คำนึงถึงความพร้อมทางสติปัญญาให้มากกว่าเด็กปกติ เนื่องจากเด็ก
ปัญญาอ่อนมีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเด็กทั่วไปที่มีอายุเท่ากัน ครูต้องระลึกเสมอว่าเด็กเหล่านี้
นี้โตแต่ตัว แต่อายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 3-4 ปี จึงต้องสอนเหมือนเด็กอายุ 3-4 ปี
8. สอนตามความสามารถและความต้องการของเด็กแต่ละคน
9. ยอมรับในความสามารถและส่งเสริมความสามารถของเด็ก ไม่ควรคิดว่า
เด็กเหล่านี้ทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ ความคิดเช่นนี้จะบั่นทอนความสามารถและความเชื่อมั่น
ในตัวเด็ก
10. พยายามฝึกให้เด็กช่วยตัวเองให้มากที่สุด เช่น รับประทานอาหาร และ
แต่งตัวเอง
11. สอนโดยยึดหลัก 3 R's คือ
 - Repetition (การสอนซ้ำ) หมายถึง การสอนซ้ำ ๆ ใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีใน
เนื้อหาเดิม เพื่อเด็กจะได้เข้าใจชัดเจนขึ้น

- Relaxation (การสอนแบบไม่ตึงเครียด) สอนแบบผ่อนคลายไม่เข้มงวด โดยไม่สอนแต่เนื้อหาวิชาอย่างเดียว การสอนไม่ควรนานเกิน 15 นาที ควรเปลี่ยนกิจกรรมจากการสอนวิชาการเป็นการเล่น เล่นิทาน หรือร้องเพลง

- Routine (การสอนให้เป็นกิจวัตรประจำวัน)

12. สอนในสิ่งที่มีความหมายต่อเด็กและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

13. สอนโดยใช้สื่อที่เป็นของจริงและให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติ

สื่อการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อน

การสอนเด็กปัญญาอ่อนนั้นนอกจากจะต้องใช้หลักการสอนที่หลากหลายแล้ว การใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สื่อการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่ควรจะเป็นสื่อที่เป็นของจริง เป็นรูปธรรมที่เด็กมองเห็น จับต้อง สัมผัสได้ มีสีสัน มีชีวิตชีวา เช่น ของจริง รูปภาพ สไลด์ แผนภูมิ บัตรคำ บัตรฝึกออกเสียง ท่อนไม้เล็กสำหรับวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้น ไม้หลา สายวัด ลูกบิด เหรียญเงินตรา เป็นต้น

เทคนิคการสอนเด็กปัญญาอ่อน

วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งในการจัดการศึกษาให้เด็กปัญญาอ่อนเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม ให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม และลดพฤติกรรมที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ และการยอมรับในสังคม วัตถุประสงค์ดังกล่าวนับเป็นวัตถุประสงค์ทั้งในชั้นเรียนปกติและในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษด้วย

เทคนิคการสอนเด็กปัญญาอ่อนรวมถึงเทคนิคต่อไปนี้ (Kirk & Gallagher, 1986)

1. การวิเคราะห์งาน (Task Analysis)
2. การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)
3. การแนะแนว (Counseling)

1. การวิเคราะห์งาน (Task Analysis)

การวิเคราะห์งานเป็นการจำแนกเนื้อหาที่จะสอนออกเป็นขั้นตอนย่อยๆ หลายๆ ขั้นตอนและจัดเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก พร้อมทั้งกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละขั้นตอนไว้อย่างครบถ้วน การวิเคราะห์งานนี้สามารถใช้สอนทักษะในการช่วยเหลือตนเอง (self-help skills) เช่น การผูกเชือกรองเท้า หรือการใช้โทรศัพท์ เป็นต้น การผูกเชือกรองเท้าอาจแบ่งเป็นขั้นตอนย่อย 14-15 ขั้นตอน หรือการใช้โทรศัพท์ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1) การหาหมายเลขโทรศัพท์ในสมุด
2) การจำหมายเลขโทรศัพท์ได้
3) การมองเห็นความเหมือนกันระหว่างตัวเลขในสมุดโทรศัพท์และตัวเลขบนแป้นหมุน

- 4) การหมุนหมายเลขโทรศัพท์
5) การพูดคุยโทรศัพท์

การวิเคราะห์งานอาจใช้สอนงานที่ซับซ้อนมากขึ้นได้ เช่น การประกอบจักรยาน เป็นต้น

2. การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

การปรับพฤติกรรมเป็นเทคนิคในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็ก จากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนการสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ โดยอาศัยหลักการเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้ความสนใจ (แรงเสริมเชิงบวก) ต่อพฤติกรรมที่เราต้องการให้เกิดขึ้นที่เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม

แรงเสริมเชิงบวก (Positive Reinforcement) หมายถึง ขบวนการที่ส่งเสริมพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซ้ำอีก เมื่อได้รับคำชมหรือรางวัล แรงเสริมเชิงบวกอาจเป็น คำชม การสบตาหรือสิ่งของ เป็นต้น การให้แรงเสริมควรให้อย่างสม่ำเสมอในตอนแรก แต่เมื่อพฤติกรรมเริ่มคงที่แล้ว ควรลดแรงเสริมลงและให้แรงเสริมเป็นครั้งคราวเท่านั้น

เกรสแฮม (Gresham, 1981) กล่าวว่าหลักในการปรับพฤติกรรมรวมถึง

1. การหยุดยั้ง (Extinction) เป็นการงดให้รางวัล เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้รางวัลแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น เมื่อเด็กลุกจากที่นั่ง ครู แสดงอาการไม่สนใจ แต่เมื่อเด็กนั่งที่เรียบร้อย ครูจะชม เป็นต้น การเพิกเฉยของครูเหมาะสมสำหรับพฤติกรรมที่ไม่รุนแรงเท่านั้น ถ้าเป็นพฤติกรรมที่รุนแรง เช่น การวิวาท ชกต่อย ครูต้องหยุดพฤติกรรมนี้ทันที

2. การใช้เวลานอก (Time out) เป็นการงดให้รางวัลในช่วงเวลาจำกัด เช่นเด็กที่คุยกันจะถูกลดสิทธิไม่ให้เล่นเกมคอมพิวเตอร์ หรือโดยดึงเด็กออกจากสิ่งเร้าในช่วงเวลาสั้น ๆ (ซึ่งไม่ควรเกิน 5 นาที) ถ้าเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่ต้องการเกิดขึ้น เช่น นำเด็กออกมานอกห้องเรียนในช่วงเวลาสั้น ๆ และอนุญาตให้กลับไปในห้องเรียนได้เมื่อเด็กรู้สึกควบคุมอารมณ์ตนเองได้ การใช้วิธีนี้นับว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

3. การให้เหรียญรางวัล (Token Economy) เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมก็จะได้รับเหรียญรางวัล (Token Economy) ซึ่งเป็นการสะสมเหรียญหรือคะแนนเพื่อให้เด็กมีสิทธิ์ได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยครูกำหนดคะแนนหรือเหรียญเป็นระดับต่าง ๆ แต่ระดับจะมีรางวัลแตกต่างกัน การให้รางวัลควรจัดตามระดับความสำคัญของรางวัล เช่น นักเรียนจะได้ 1 คะแนนเมื่อทำงานเสร็จ หรือสะสมได้ 10 คะแนนจะได้รูปลอก เป็นต้น การให้เหรียญรางวัลนับว่าเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคม

การปรับพฤติกรรมเหล่านี้ นับว่าช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในทางการเรียนการสอนทำให้เด็กตั้งใจเรียนมากขึ้น ประสพผลสำเร็จมากขึ้น ได้คะแนนดีขึ้น มีปฏิสัมพันธ์พูดคุยกันตลอดจนทำตามคำสั่งของครูมากขึ้น (Sabatino, Miller & Schmidt, 1981)

3. การแนะแนว (Counseling)

การแนะแนวจากครูแนะแนว หรือ บุคคลภายนอกที่ให้บริการแนะแนว สามารถช่วยให้เด็กปัญญาอ่อนประสบความสำเร็จในการเรียนและการปรับตัวทางสังคม

การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้กับเด็กปัญญาอ่อน

การที่เด็กปัญญาอ่อนจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นปกติมากที่สุด มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (the least restric environment) และได้เรียนร่วมในที่สุดนั้นจะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และยืดหยุ่นหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการของเด็กเหล่านี้

การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้กับเด็กปัญญาอ่อนทำได้ 4 วิธี คือ

1. ชั้นเรียนปกติ (Regular Classroom)
2. ห้องเสริมความรู้ (Resource Room)
3. ชั้นเรียนพิเศษ (Special Class)
4. สถานพักฟื้น (Residential Institution)

1. ชั้นเรียนปกติ

เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อย (Mild) บางคนสามารถที่จะเรียนร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนปกติได้ในบางสิ่งบางอย่าง ถ้ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการ และถ้าเด็กได้รับบริการทางการศึกษาเพิ่มเติม เช่น การสอนเสริมทางด้านการอ่าน การบำบัดทางการพูดและการสื่อสาร ตลอดจนบริการแนะแนวจากนักจิตวิทยา

2. ห้องเสริมความรู้

เด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อยสามารถจะเรียนในห้องเสริมความรู้ในบางชั่วโมงได้ โดยมีครูที่จบทางด้านการศึกษาพิเศษเป็นผู้สอน และช่วยแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเรียนรู้ ตลอดจนมีการสอนเสริมด้านต่าง ๆ และการบำบัดควบคุมไปก็ช่วยให้เด็กเรียนได้ดีขึ้นในชั้นเรียนปกติ เด็กเหล่านี้จะมาเรียนที่ห้องเสริมความรู้ประมาณวันละ 1 ชั่วโมง โดยครูจะจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเล็กหรือรายบุคคล ลักษณะของห้องเรียนปกติและห้องเสริมความรู้จะเหมาะกับเด็กในระดับประถมศึกษามากกว่าเด็กในระดับมัธยมศึกษา

3. ชั้นเรียนพิเศษ

เด็กที่มีความพิการมากโอกาสที่จะเรียนร่วมกับเด็กปกติจะน้อยลง สำหรับเด็กปัญญาอ่อนปานกลาง (moderate) จะได้รับการสอนจากครูที่ได้รับการฝึกมาทางด้านนี้โดยเฉพาะและจะเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในชั้นเรียนพิเศษ โดยมีหลักสูตรที่แตกต่างจากเด็กปกติ ซึ่งรวมถึงการดูแลรักษาความสะอาดของตนเอง ความปลอดภัย และทักษะการอ่านเบื้องต้น ฯลฯ

4. สถานพักฟื้น

ถึงแม้เด็กปัญญาอ่อนในสถานพักฟื้นจะมีจำนวนลดลงเนื่องจากแนวคิดของ Deinstitutionalization (การไม่กักขังเด็กในสถานพักฟื้น) แล้วก็ตาม แต่สำหรับเด็กปัญญาอ่อนเล็กน้อยหรือปานกลางที่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมที่จะต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ได้รับการควบคุม (controlled environment) จะเหมาะสมกว่าการที่เด็กจะอยู่ในชั้นเรียนปกติ อย่างไรก็ตามเด็กปัญญาอ่อนขั้นรุนแรงและรุนแรงมากยังคงต้องอยู่ที่สถานพักฟื้นนี้ ซึ่งข้อเสียของสถานพักฟื้นคือ สภาพแวดล้อมที่จำกัด ทำให้เด็กขาดแบบอย่างของพฤติกรรมที่เหมาะสมของเด็กปกติ และสถานพักฟื้นก็มิได้เตรียมให้เด็กปรับตัวที่จะออกมาสู่โลกภายนอก

การประเมินผล

การประเมินผลของเด็กปัญญาอ่อนจะต้องสอดคล้องกับแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Educational Plan)(IEP.) ที่คณะกรรมการและทางโรงเรียนจัดขึ้นสำหรับเด็กปัญญาอ่อนแต่ละคน ในแผนนั้นจะมีการกำหนดจุดมุ่งหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จุดมุ่งหมายระยะสั้นควรมีการประเมินเป็นระยะทุกเดือนหรือ 3 เดือน จุดมุ่งหมายระยะยาวควรมีการประเมินอย่างน้อยปีละครั้ง อาจมีการทบทวนแผนระหว่างปีด้วย ในการประเมินผลนั้นต้องมีข้อมูลครบถ้วน และประเมินตามจุดมุ่งหมายเหล่านั้น

เทคนิคในการประเมินผลโดยรวมถึง

1. การสัมภาษณ์ เป็นการเปิดโอกาสให้ครูทราบความต้องการของเด็กโดยที่ครูจะต้องสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเอง
2. การใช้ข้อทดสอบ ความยากง่ายของข้อทดสอบต้องคำนึงถึงระดับการรับรู้ของเด็กปัญหาอ่อนเป็นอย่างมาก
3. การตรวจผลงานเด็กในแต่ละวัน เป็นเครื่องมือที่จะช่วยประเมินผลเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะครูจะรู้พัฒนาการของเด็กโดยตรวจจากผลงานว่าดีขึ้นมากน้อยเพียงใด
4. การสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมเด็ก เป็นอีกวิธีที่ครูจะใช้ประกอบการประเมินผลเด็ก จากบันทึกนี้จะช่วยให้ครูทราบความต้องการของเด็กแต่ละคนและเข้าใจพฤติกรรมเด็กได้ดีขึ้น

ตัวอย่าง

การประเมินผลจุดประสงค์ของการเรียนรู้กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ระดับ 1-2 ข้อที่ว่า “เมื่อกำหนดสิ่งของให้สองสิ่ง สามารถเปรียบเทียบขนาดความยาว ความหมาย น้ำหนัก และบอกได้ว่าของใดใหญ่กว่า เล็กกว่า ยาวกว่า สั้นกว่า สูงกว่า เตี้ยกว่า หนากว่า หนักกว่า มากกว่าของอีกสิ่งหนึ่ง”

ประเมินผลโดยวิธีดังต่อไปนี้

1. จากการซักถามเด็กโดยให้เด็กเปรียบเทียบสิ่งของในเรื่องรูปร่าง ความหนา น้ำหนัก เป็นต้น
2. การให้ดูรูปภาพแล้วทำเครื่องหมาย ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบว่ารูปใดใหญ่กว่า เล็กกว่า หรือเส้นใดหนาหรือบางกว่า เป็นต้น
3. การกำหนดให้เด็กขีดเส้น 2 เส้น โดยเส้นแรกยาวกว่าเส้นที่สอง เป็นต้น

หมายเหตุ ถ้าเด็กสามารถตอบคำถาม ทำแบบฝึกหัด หรือปฏิบัติได้ก็ให้ผ่านจุดประสงค์นี้